

## ПРИНЦИПИ СВОБОДИ ДОГОВОРУ І РІВНОСТІ СТОРІН У ДОГОВІРНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ЄС

**Єфремова І. І.,**

*кандидат юридичних наук,*

*доцент кафедри цивільно-правових дисциплін*

*Білоцерківського національного аграрного університету*

*ORCID ID: 0000-0003-4831-508X*

*efrem.irina@gmail.com*

**Ломакіна І. Ю.,**

*кандидат юридичних наук,*

*доцент кафедри цивільно-правових дисциплін*

*Білоцерківського національного аграрного університету*

*ORCID ID: 0000-0001-9184-0862*

*irinalomakina739@gmail.com*

У статті на підставі аналізу законодавства України, що регулює договірні відносини, а також Принципів європейського договірного права досліджено практичні аспекти реалізації принципів свободи договору та рівності сторін. Встановлено про відсутність єдиного підходу до системи принципів договірного права досі не напрацьовано. В кожному окремому акті міститься визначення різних принципів, але у кожному із вищезазначених актів, принцип свободи договору завжди стоїть на першому місці. У законодавстві України і в Цивільному кодексі, і в Господарському кодексі на перше місце також ставиться принцип свободи договору для учасників усіх зобов'язальних відносин.

Визначено, що принцип свободи договору і принцип рівності сторін, визначають правове становище учасників договірних відносин, встановлюючи неможливість сторін примусити іншу сторону до укладення договору, що жодна із сторін не має переваг одна перед одною, незалежно від їх правового статусу.

Досліджено підстави обмеження принципу свободи договору, що може будуватись на підставі систематичного застосування звичаїв та традицій ділового обігу, з потреб, що визначаються у процесі господарських відносин, а також виходячи із сталої практики договірного права.

Встановлено, що обмеження принципу рівності сторін є недопустимим, задля запобігання обмеження рівності сторін держава має підтримувати на засадах пропорційності розумний баланс між публічним інтересом ефективного перерозподілу грошових накопичень, комерційними інтересами банків щодо отримання справедливого прибутку від кредитування і правами та охоронюваними законом інтересами споживачів.

Розкрито значення важливості для реалізації принципу рівності сторін визначення права країни якої буде застосовуватися до договірних відносин, або ж сторони домовляться визначати зміст договору у відповідності до Принципів європейського договірного права.

**Ключові слова:** принцип свободи договору, принцип рівності сторін, принципи європейського договірного права.

---

Цивільно-правове регулювання договірних відносин базується на сукупності певних правил, засобів і методів які використовуються задля організації процесів укладання, виконання та припинення зобов'язань в різних сферах суспільного життя. Основні принципи на яких базуються договірні відносини визначені у ст. 3 Цивільного кодексу України, визначаючи принцип свободи договору, а основний акцент міститься у ст. 1 Цивільного кодексу України визначаючи, що цивільні відносини засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності. Оскільки договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, вирішальними, при встановленні будь яких договірних відносин, є принципи свободи договору і рівності сторін.

**Постановка проблеми.** В умовах сьогодення, підписання у 2014 році Угоди про асоціацію України з ЄС, а також підписання та подання 28 лютого 2022 року Президентом України Володимиром Зеленським заявки на членство України в ЄС, питання гармонізації та уніфікації як законодавства в цілому, так і договірних прав України та ЄС зокрема, набуває особливої актуальності. Одним із євроінтеграційних напрямків у праві України та ЄС є робота над уніфікацією договірних прав, що, як зазначає Форманюк В. В. спрямовується на створення уніфікованих загальних інститутів, які одноманітно регулюють товарообмін незалежно від національної (державної) приналежності його учасників (Форманюк В. В., 2015).

В процесі гармонізації та уніфікації національного права та права ЄС особлива увага приділяється принципам договірних прав, оскільки саме вони є основними положеннями, що не лише визначають ключові засади виникнення, зміни та припинення договірних відносин, а також визначають порядок регулювання та функціонування договірних відносин і особливості правозастосовчої діяльності їх учасників. Як у національному законодавстві, так і у нормативно-правових актах Європейського Союзу передбачено порядок настання негативних наслідків в разі порушення принципів договірних прав.

Одними з основних принципів у договірних правах є принцип свободи договору і принцип рівності сторін, саме ці принципи визначають правове становище учасників договірних відносин, визначаючи що жодна із сторін не може бути примушена до укладення договору, а також жодна із сторін не має переваг одна перед одною, незалежно від їх правового статусу (приватна особа чи суб'єкт владних повноважень). Слід зазначити, що принципи свободи договору і рівності сторін у договірних відносинах впроваджувалися завдяки загальним правовим визначенням, міжнародному досвіду різних регіональних та національних нормах цивільно-правового регулювання.

Активізація міжнародної торгівлі із країнами Європейського Союзу зумовила певні особливості у застосуванні положень національного законодавства та нормативних актів, що регулюють договірні відносини в країнах ЄС, а саме Принципів договірних прав ЄС. Однак, в практиці застосування різних видів договорів, особливо в частині їх укладання, при застосуванні Принципів договірних прав ЄС виникають певні суперечки щодо порядку реалізації принципів свободи договору і рівності сторін.

**Аналіз останніх досліджень.** Питанням Принципів Європейського договірних прав були предметом дослідження українських і зарубіжних учених, таких як М.А. Аносов, В.В. Вітрянський, С.Ю. Кашкін, Н.Г. Вілкова, К. Дейвіс та інших, окремо сутність принципів свободи договору і рівності сторін досліджували В. Борисова, Р. Б. Сабодаш, О. І. Мацерін, О. Ю. Димінська та інші.

**Метою статті** є аналіз норм Цивільного кодексу України й Принципів Європейського договірних прав, які визначають сутність та зміст принципів свободи договору та рівності сторін, із розкриттям особливостей їх застосування у договірних правах України та ЄС із визначенням проблем уніфікації та гармонізації нормативно-правових положень щодо регулювання відносин у сфері договірних прав.

**Виклад основного матеріалу.** Тривалий час науковці та законодавці постійно проводили спроби щодо систематизації принципів договірних прав, проводячи активні дослідження у галузях цивільного, господарського, аграрного права. Однак, як зазначає О. І. Мацегорін, уніфікованого визначення отримали лише принципи добросовісності, розумності та справедливості, що прямо визначено у ч. 3 ст. 509 Цивільного кодексу України (Мацегорін О. І., 2011). Принципи свободи договору і рівності сторін є не лише принципами договірних прав, ці принципи в цілому є загальними і в сфері прав людини, і в сфері цивільних та господарських відносин.

В Договірних правах Європейського Союзу велась тривала робота по систематизації принципів, а також по їх уніфікації для всього європейського простору. Ця робота проводилась недержавними організаціями, внаслідок якої було створено Принципи міжнародних комерційних контрактів УНІДРУА, Звід принципів, правил і стандартів *lex mercatoria* CENTRAL, Принципи Європейського договірних прав (PECL), Проект Загальної системи принципів, понять і типових правил Європейського приватного права (DCFR) та ін. (Димінська О. Ю., 2016).

Аналіз зазначених актів дає можливість констатувати, що єдиного підходу до системи принципів договірних прав досі не напрацьовано. В кожному окремому акті міститься визначення різних принципів, але у кожному із вищезазначених актів, принцип свободи договору завжди стоїть на першому місці. У законодавстві України і в Цивільному кодексі, і в Господарському кодексі на перше місце також ставиться принцип свободи договору для учасників усіх зобов'язальних відносин.

В основі принципу свободи договору знаходяться усі як загально-соціальні, так і правові засади свободи людини, громадянина і рівності сторін. Саме такі основні ідеї закладені у всі галузі сучасного приватного права. Встановлюючи принципи свободи договору і рівності сторін при встановленні договірних відносин законодавець акцентував увагу на відокремленні їх від учасників публічних відносин, які наділені владними, імперативними повноваженнями, визначив особливий правовий статус усіх учасників приватних правовідносин, зазначивши про можливість отримання відповідного правового захисту тій стороні, яка його потребує.

Зміст принципу свободи договору полягає в тому, що сторони не можуть мати примусу по відношенню один до одного, навіть якщо один з учасників є суб'єктом публічного права.

Європейські науковці визначають три основні аспекти принципу свободи договору, які включають в себе: свободу вибору партнера за договором; свободу погодитися чи відмовитися від укладення договору; свободу визначати його зміст. (Принципи ЄДП, 1994). Таким чином, свобода договору визначається тим, що суб'єктам права надається можливість вирішувати, чи укласти договір із конкретною особою, і якщо договір буде укладений – який саме зміст у договорі визначити. Однак, безумовно, як у договірному праві України, так і у договірному праві Європейського Союзу визначається, що приймаючи рішення про укладення договору, сторони зобов'язанні дотримуватись положень законів та звичаїв ділового обігу.

В той же час, слід зазначити, що якщо слідувати принципу свободи договору, будь-яка норма цивільного права, що регулює договірні відносини сторін, визначається як диспозитивна, а так, може бути змінена сторонами договору на власний розсуд, так, відповідно до абзацу 2 ч. 3 ст.6 Цивільного кодексу України «сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд» (Цивільний кодекс України, 2003).

Хоча принцип свободи договору і визначається основним при укладенні договору, він не однаково застосовується на різних етапах договірних відносин. Так, при виконанні договірних зобов'язань принцип свободи договору може мати особливості реалізації стосовно внесення змін щодо порядку виконання в умови договору, щодо заміни сторін зобов'язання, щодо істотних змін в умовах виконання договору та ін..

В європейській практиці принцип свободи договору закріплений у статті 1:102 Принципів договірного права ЄС, де зазначено, що: «(1) Сторони вільні укласти договір та визначити його зміст, за умови дотримання вимоги про добросовісність і чесність, та імперативних норм, встановлених цими Принципами. Сторони можуть виключати з сфери застосування будь-які Принципи чи відступати або змінювати їх наслідки, якщо інше не передбачено цими Принципами» (Принципи ЄДП, 1994).

Як вбачається із визначення, свобода вибору контрагента за договором прямо не зазначена у ст. 1:102 Принципів Європейського Договірному Права, окремі автори даного акта в частині першій цієї статті під словосполученням «сторони вільні укласти договір» також мали на увазі і свободу у виборі контрагента (Принципи ЄДП, 1994).

Як зазначає Р. Ю. Хаиик-Посполітак, зміст принципу свободи договору, який закріплений у статті 1:102, відображає історичний хід розвитку принципу свободи договору в системі інституту договірному права (його еволюційний процес – теоретичний і практичний) та узгоджену позицію між різними правовими позиціями держав-членів Європейського Союзу (Хаиик-Посполітак Р. Ю., 2006).

Стосовно обмежень принципу свободи договору слід зазначити, що Принципи Європейського договірного права виходять з практики, яка склалася на підставі систематичного застосування звичаїв та традицій ділового обігу, з потреб, що визначаються у процесі господарських відносин, і тут, виходячи із сталої практики договірному права Європейського Союзу, слідує, що принцип свободи договору застосовується спільно та невід'ємно від принципів добросовісності та чесності, а вже потім враховуються положення імперативних норм Європейських принципів договірному права.

Деякі автори вважають вимогу щодо необхідності дотримуватись принципів добросовісності та чесності, а також необхідність діяти у чіткій відповідності до положень законності є прямим обмеженням, а в деяких випадках і нехтуванням принципом свободи договору. Однак укладаючи договір із країнами Європейського Союзу із застосуванням Принципів договірному права при реалізації принципу свободи договору слід враховувати вимоги Цивільного кодексу України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, розумності та справедливості, наголошує В. Крат, визначаючи, що законодавець, закріплюючи принцип свободи договору, встановив і його обмеження. Причому останні є одночасно й межами саморегулювання (Михалков Т. 2022).

Тут слід зазначити, що в постанові КЦС ВС від 21.03.2018 у справі № 761/11589/16-ц зазначено, що сторони мають право укласти договори, які не передбачені актами цивільного законодавства, за умови, що вони відповідають загальним засадам останнього. Такі договори є не найменованими. Таким чином, як наголошує В. Крат, учасники цивільного обороту мають досить широку можливість сконструювати ту чи іншу договірну конструкцію (Михалков Т. 2022).

Недоліком Договірному права Європейського Союзу є той факт, що при застосуванні положень Принципів договірному права Європейського Союзу, особливо щодо надання інформації про зобов'язання або щодо права при якому припиняється дія договору, можуть суперечити один одному. Це говорить про те, що все ж Принципи договірному права ЄС не забезпечують всебічність регулювання конкретного виду договору. Саме тому на даний час йде подальша робота щодо уніфікації положень договірному права ЄС, особливо в частині співвідношення із національним законодавством країн-учасниць Європейського Союзу. В цьому аспекті законодавство України визначаючи принцип свободи договору як основний

принцип договірної права, встановлює правові гарантії його реалізації. Однак, відслідковування процесу створення єдиного Цивільного кодексу Європейського Союзу, особливо в частині визначення та закріплення принципу свободи договору у договірних відносинах дозволить скоординувати положення національного цивільного законодавства із положеннями права Європейського Союзу.

Не менш важливим є принцип рівності сторін в системі принципів договірної права. Принцип рівності сторін визначає однакову правоздатність для усіх фізичних осіб (ст. 25 ЦК України) та рівну правоздатність усіх юридичних осіб відповідно до цілей їх створення (ст. 92 ЦК України). Крім того, юридичні особи публічного права також наділені рівними цивільними правами із іншими учасниками (ст. 82 ЦК України).

У законодавчих актах України визначаються певні обмеження щодо використання принципу рівності сторін, шляхом встановлення спеціальних умов набуття права на здійснення певного виду діяльності, що визначає певні жорсткі вимоги для отримання таких дозволів. Крім того, окремо визначаючи принцип свободи договору (ст. 627 ЦК України) встановлюються окремі правила щодо застосування законодавства про захист прав споживачів у договорах за участю фізичної особи. Зазначене є додатковими гарантіями при укладенні публічних договорів та договорів приєднання (ст.ст. 633, 644 ЦК України). Саме зазначене в повній мірі, на нашу думку, відображає зміст та сутність принципу рівності для усіх учасників договірних відносин.

Так, Конституційний Суд України у Рішенні КС України від 11.07.2013 р. за № 7-рп/2013 зазначив, що з огляду на приписи частини четвертої статті 42 Конституції України участь у договорі споживача як слабкої сторони, яка підлягає особливому правовому захисту у відповідних правовідносинах, звужує дію принципу рівності учасників цивільно-правових відносин та свободи договору, зокрема у договорах про надання споживчого кредиту щодо сплати споживачем пені за прострочення у поверненні кредиту (Рішення КС України, 2013).

У своєму Рішенні Конституційний Суд зазначив про узгодження такого висновку з положеннями Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Керівні принципи для захисту інтересів споживачів» від 9 квітня 1985 року № 39/248, в якій наголошено: визнаючи, що споживачі нерідко перебувають у нерівному становищі з точки зору економічних умов, рівня освіти та купівельної спроможності, принципи захисту інтересів споживачів мають, зокрема, за мету сприяти країнам у боротьбі зі шкідливою діловою практикою усіх підприємств на національному та міжнародному рівнях, яка негативно позначається на споживачах.

Отже, як зауважив Конституційний Суд України, межі дії принципу свободи договору визначаються законодавством з урахуванням критеріїв справедливості, добросовісності, пропорційності і розумності. Однак, реалізуючи принцип рівності сторін держава має підтримувати на засадах пропорційності розумний баланс між публічним інтересом ефективного перерозподілу грошових накопичень, комерційними інтересами банків щодо отримання справедливого прибутку від кредитування і правами та охоронюваними законом інтересами споживачів їх кредитних послуг (абзац третій підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 10 листопада 2011 року № 15-рп/2011у справі про захист прав споживачів кредитних послуг).

У наведених «Керівних принципах для захисту інтересів споживачів» визначено, що споживачі мають бути захищені від таких зловживань, як односторонні типові контракти, виключення основних прав у контрактах та незаконні умови кредитування продавцями, визначаючи факт нерівності сторони позичальника у публічних договорах споживчого кредитування, або договорах-приєднаннях які мають ознаки договору споживчого кредитування.

Принцип рівності сторін у договірних зобов'язань виділяють як принцип юридичної рівності, що в найзагальнішому сенсі означає неможливість застосування до однойменних суб'єктів будь-яких ознак щодо їх розрізнення, а також неможливість встановлювати будь-які винятки, обмеження чи переваги з огляду на певні їхні властивості.

Визначення юридичної рівності, як зазначає Р. З. Лівшиц, передбачає рівність у правах, у процедурах, у стартових можливостях, правилах гри, на відміну від економічної рівності, що вимагає рівності на фініші (Лівшиц Р. З., 1992).

Особливо важливим для реалізації принципу рівності сторін є визначення право якої країни буде застосовуватися до договірних відносин, або ж сторони домовляться визначати зміст договору у відповідності до Принципів європейського договірної права. Законодавство України, а саме у відповідності до ст. 4 Закону України «Про міжнародне приватне право», право, що підлягає застосуванню до приватноправових відносин з іноземним елементом, визначається згідно з колізійними нормами та іншими положеннями колізійного права цього Закону, інших законів, міжнародних договорів України. Якщо у зазначеному порядку неможливо визначити право, що підлягає застосуванню, застосовується право, яке має більш тісний зв'язок із приватноправовими відносинами. ... Визначення права, що підлягає застосуванню до приватноправових відносин на підставі колізійних норм, не здійснюється, якщо міжнародним договором України передбачено застосування до відповідних відносин матеріально-правових норм (Закон України «Про міжнародне приватне право, 2005).

Отже, сутність рівності сторін у договірних відносинах також визначається правилами застосування права, яким сторони керуються при укладенні того чи іншого виду договору. Такий же підхід мститься і у Принципах договірних відносин Європейського Союзу.

Так, у Принципах європейського договірних відносин, у ст. 1:101 принцип рівності у виборі права, яке буде застосовуватись до договірних відносин можуть застосовуватися у трьох випадках:

1) сторони погодилися включити їх у договір або вони погодилися, що їхній договір буде регулюватися цими Принципами;

2) сторони погодилися, що їхній договір буде регулюватися «загальними принципами права», *lex mercatoria* чи іншими аналогічними положеннями;

3) сторони не обрали жодного правопорядку чи норми закону для регулювання договору.

Третя можливість має місце вразі негативного вибору права, що підлягає застосуванню. В будь-якому обраному способі регулювання договірних відносин, сторони користуються принципом свободи договору, у відповідності до досягнутих домовленостей, обирають право за яким будуть реалізовуватись зобов'язання, які будуть для обох сторін однаково регулювати правила поведінки, враховуючи принцип рівності сторін.

**Висновки.** На підставі проведеного аналізу можливо зробити висновки, що принцип свободи договору і принцип рівності сторін є основними в системі нормативно-правових норм, що регулюють договірні правовідносини в Україні та ЄС, є взаємопов'язаними, доповнюючи один одного. Принципи які є основоположними у міжнародних договірних відносин в Європейському Союзі та постійно впроваджуються у правову систему договірних відносин України. Досліджені Принципи договірних відносин Європейського Союзу визначаються демократичним змістом, оскільки і принцип свободи договору і рівності сторін, виражається у відсутності в однієї сторони договору впливати або тиснути, чи примусити іншу сторону укласти договір або ж нав'язати не вигідні для іншої сторони умови. Крім того, як принцип свободи договору, так і принцип рівності сторін, коли є фактичні можливості виникнення нерівних взаємовідносин, визначає систему засобів захисту уразливої сторони перед законом, тим самим визначаючи рівні можливості усіх суб'єктів договірних відносин на захист від можливих порушень прав. Однак, з метою уніфікації підходів до визначення досліджуваних принципів в законодавстві України необхідно провести рекодифікацію Цивільного кодексу України, а саме Книги 5, в частині регулювання договірних відносин із визначенням особливостей застосування Принципів договірних відносин, особливо в частині захисту прав споживачів у різних сферах договірних правовідносин.

---

### **Iefremova I., Lomakina I. Principles of freedom of contract and equality of the parties in the contract law of Ukraine and the European Union**

The article examines the practical aspects of the implementation of the principles of freedom of contract and equality of the parties on the basis of the analysis of the legislation of Ukraine governing contractual relations, as well as the Principles of European contract law. It has been established that there is no unified approach to the system of principles of contract law. Each individual act contains a definition of different principles, but in each of the above acts, the principle of freedom of contract always comes first. In the legislation of Ukraine, both in the Civil Code and in the Commercial Code, the principle of freedom of contract for the participants of all obligatory relations is also in the first place.

It is determined that the principle of freedom of contract and the principle of equality of the parties determine the legal status of the parties to the contract, establishing the impossibility of the parties to force the other party to conclude a contract that neither party has advantages over each other, regardless of their legal status.

The grounds for restricting the principle of freedom of contract, which can be based on the systematic application of customs and traditions of business, the needs identified in the process of economic relations, as well as based on established practice of contract law.

It is established that the restriction of the principle of equality of the parties is inadmissible.

The importance of determining the principle of equality of the parties in determining the law of the country whose country will be applied to the contractual relationship, or the parties agree to determine the content of the contract in accordance with the Principles of European contract law.

**Key words:** principle of freedom of contract, principle of equality of the parties, principles of European contract law.

---

## Література:

1. Форманюк В.В. Значення досвіду уніфікації та гармонізації регулювання цивільно-правових договорів у Європейському Союзі для договірного права України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2015 № 14 том 2. С. 132–135
2. Мацегорін О. І. Аксиологія принципів зобов'язального права. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 180–185.
3. Димінська О. Ю. Правова природа окремих принципів договірного права ЄС. *Університетські наукові записки Хмельницького університету управління та права*. 2016. Вип. 2 (58). С. 213–219.
4. Ulrich Drobnig. General Principles of European Contract. Law II [www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/drobnig.html](http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/drobnig.html)
5. Цивільний кодекс України: чин. законодавство зі змін. та доп. станом на 1 вересня 2021 р.: (офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2021. 448 с.
6. Хаиик-Посполітак Р. Ю. Принцип свободи договору в Європейському праві. *Наукові записки*. 2006. Т. 53, юрид. науки. С. 128–130.
7. Михалков Т. Як конструюються та оскаржуються домовленості сторін цивільно-правового обігу? Закон і Бізнес. Дата публікації 12.01. – 21.01.2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/150259.html> (дата звернення 25.05.2022)
8. Принципи міжнародних комерційних договорів (принципи УНІДРУА (UNIDROIT) : Принципи Міжнар. ін-ту уніфікації приват. права від 01.01.1994 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_920#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_920#Text) (дата звернення: 24.05.2022).
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Козлова Дмитра Олександровича щодо офіційного тлумачення положень другого речення преамбули Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» від 11.07.2013 р. за № 7-рп/2013. URL: <https://if.arbitr.gov.ua/sud5010/pokazniki-diyalnosti/40/100> (дата звернення 24.05.2022).
10. Лившиц Р.З. Современная теория права. Краткий очерк. М. : Ин-т гос. и права РАН, 1992. С. 64–65.
11. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV: станом на 6 жовт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 24.05.2022).

## References:

1. Formaniuk V.V. Znachennia dosvidu unifikatsii ta harmonizatsii rehuliuвання tsyvilno-pravovykh dohovoriv u Yevropeiskomu Soiuzi dlia dohovirnoho prava Ukrainy. [The significance of the experience of unification and harmonization of the regulation of civil law contracts in the European Union for the contract law of Ukraine.] *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia*. 2015 № 14 tom 2. S. 132–135 [in Ukrainian].
2. Matsehorin O. I. Aksiolohiia pryntsyviv zoboviazalnoho prava. [Axiology of principles of obligation law]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2011. № 4. S. 180–185 [in Ukrainian].
3. Dymynska O. Yu. Pravova pryroda okremykh pryntsyviv dohovirnoho prava YeS. [The legal nature of certain principles of EU contract law.] *Universytetski naukovy zapysky Khmelnytskoho universytetu upravlinnia ta prava*. 2016. Vyp. 2 (58). S. 213–219 [in Ukrainian].
4. Ulrich Drobnig. General Principles of European Contract. Law II [www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/drobnig.html](http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/drobnig.html)
5. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: chyn. zakonodavstvo zi zmin. ta dop. stanom na 1 veresnia 2021 r.: (ofits. tekst). [Civil Code of Ukraine: act. legislation on changes. and additional as of September 1, 2021] Kyiv: PALYVODAA.V., 2021. 448 s. [in Ukrainian].
6. Khayyk-Pospolıtak R. Yu. Pryntsyv svobody dohovoru v Yevropeiskomu pravi. [The principle of freedom of contract in European law.] *Naukovi zapysky*. 2006. T. 53, yuryd. nauky. S. 128–130 [in Ukrainian].
7. Mykhalkov T. Yak konstruiuiutsia ta oskarzhuiutsia domovlenosti storin tsyvilno-pravovoho obihu? [How are the agreements of the parties of civil law transactions constructed and contested?] *Zakon i Biznes*. Data publikatsii 12.01. – 21.01.2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/150259.html> (data zvernennia 25.05.2022) [in Ukrainian].
8. Pryntsyvy mizhnarodnykh komertsiinykh dohovoriv (pryntsyvy UNIDRUA (UNIDROIT): Pryntsyvy Mizhnar. in-tu unifikatsii pryvat. prava vid 01.01.1994 r. [Principles of international commercial contracts (UNIDROIT principles): Principles of the International Institute for the Unification of Private Law dated January 1, 1994] URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_920#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_920#Text) (data zvernennia: 24.05.2022) [in Ukrainian].

9. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam hromadianyna Kozlova Dmytra Oleksandrovycha shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen drugoho rechennia preambuly Zakonu Ukrainy «Pro vidpovidalnist za nesvoiechasne vykonannia hroshovykh zoboviazan» [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional appeal of the citizen of Kozlov, Dmytro Oleksandrovych, regarding the official interpretation of the provisions of the second sentence of the preamble of the Law of Ukraine “On Liability for Untimely Fulfillment of Monetary Obligations”] vid 11.07.2013 r. za № 7-рп/2013. URL: <https://if.arbitr.gov.ua/sud5010/pokazniki-diyalnosti/40/100> (data zvernennia 24.05.2022) [in Ukrainian].
10. Lyvshyts R.Z. Sovremennaia teoryia prava. Kratkyi ocherk [Modern theory of law. A brief outline.]. M.: Yn-t hos. y prava RAN, 1992. – S.64-65 [in Russian].
11. Pro mizhnarodne pryvatne pravo: Zakon Ukrainy [On international private law: Law of Ukraine] vid 23.06.2005 r. № 2709-IV: stanom na 6 zhovt. 2021 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (data zvernennia: 24.05.2022).

Стаття надійшла до редакції 27.05.2022

Стаття рекомендована до друку 24.06.2022